

ДОКЛАД

на фондация „Открито управление“ от наблюдението на изборите за народни представители в 43-тия парламент на Република България, проведени на 5 октомври 2014 г.

Фондация "Открито управление" за първи път участва с наблюдатели в изборите за парламент и затова не може да прави паралели със своята работа на предишни избори.

Като гражданска организация, занимаваща се със защита интересите, свободите и правата на гражданите, подадохме заявление за участие в изборите с наблюдатели с цел гарантиране на прозрачността и честността на изборния процес, както и свободата на българските граждани при упражняване на правото им на глас. Кампанията по набиране на наблюдатели беше организирана изключително на доброволчески признак. Включиха се 128 доброволци.

Предизборната кампания и изборите на 5 октомври 2014 година се проведоха на фона на остра политическа криза, намаляващо доверие на гражданите в политическите партии и в изборния процес, икономическа криза, недостиг на финансови ресурси в редица обществени сектори, както и от сътресения във финансовата сфера.

НАРУШЕНИЯ В ИЗБОРНИЯ ДЕН

Като цяло, наблюдателите на организацията имаха възможност да извършват безпрепятствено наблюдение на изборния процес в секционните и районните избирателни комисии. Много от членовете на секционните комисии обаче не са

- Връщане на избиратели с нужните документи за гласуване на друго място
- Неефективен контрол върху наблюдателите. Бяха засечени случаи, при които по няколко наблюдатели от една организация се намират едновременно в изборна секция. Често избирателните комисии се опитват да задържат оригиналите на удостоверенията на наблюдателите.
- Допускане на голям брой грешки в протоколите и забавяне в обработката им
- Непредоставяне на копия от протоколите. Най-често оправданието е с техническите възможности на комисииите - липса на хартия или тонер, неработещи или изобщо липсващи копирни машини

НЕПРАВОМЕРНА АГИТАЦИЯ

Значителен брой сигнали бяха получени за неправомерна агитация в изборния ден. Най-честите нарушения са: _

- Агитационни материали, поставени в близост до избирателните секции
- Разпространение на агитационни материали в изборния ден
- Агитация от представители на политическите партии
- Изпращане на sms-и с указания за гласуване за определен кандидат.

КОНТРОЛИРАН ВОТ

Въпреки хвалбите на МВР, че са взети мерки за предотвратяване на контролиран вот, като са

добре запознати с работата на наблюдателите и не правят разлика между правата на наблюдателите, застъпниците и представителите на различните партии в изборния ден. Най-често бе оспорвано правото на наблюдателите да присъстват в повече от една изборна секция в изборния ден, както и правото им да получат копие от протокола от преброяването на гласовете.

В изборния ден бяха наблюдавани няколко вида нарушения. Първата група са организационните нарушения, свързани с работата на избирателните комисии. Втората група нарушения е свързана с незаконна реклама и агитация. Третата група е свързана със самото гласуване, т.нар. контролиран вот.

ОРГАНИЗАЦИОННИ НАРУШЕНИЯ

Организационно-техническите проблеми в работата на избирателните комисии имат пряко отношение към отчитането на резултатите от изборите. В повечето случаи те са следствие от липсата на адекватно предварително обучение на членовете на комисииите за правилата в Изборния кодекс, техните задължения, както и за правата на гражданите. Най-често срещаните нарушения в работата на секционните избирателни комисии бяха:

- Разнопосочни указания на членовете на СИК по отношение на съгването на бюлетината;
- Пропуски при откъсването на номерирания отрязък на бюлетината. Честа практика е да не се сверяват номерата на бюлетините с номерата от кочана преди пускането на бюлетината в урната
- Предварително откъснати бюлетини от кочана

профилактирани известните търговци на гласове, в изборния ден бяха получени сигнали за такива нарушения. Най-често те са за т.нар. корпоративен вот, когато работодател оказва натиск върху работниците си за подкрепа на определена партия. Новост на тези избори е контролираният вот в полза не само на една партия, но на точно определен кандидат от листата, който да се придвижи по-напред с помощта на преференция. За пръв път бе регистриран и случай, при който безработен мъж е предлагал по 40 лв. на двама души от град Искър, Плевенско, за да гласуват за определена партия.

Сигналите в изборния ден показват, че контролът върху избирателите в изборния процес се осъществява и от застъпници на партии и кандидати, които съпровождат групи от избиратели до избирателните секции. Новост на тези избори е прякото включване на представители на определени вероизповедания в контролирания вот.

Резултатите от наблюдението на предизборната кампания и в изборния ден показват, че проблемът с противозаконното въздействие върху избирателите придобива застрашителни размери, като същевременно не намира адекватна институционална реакция. Това позволява почти безпрепятствено подготвяне и осъществяване на схеми за покупко-продажба на избирателни гласове в един относително дълъг период (вариращ от месец преди изборите до деня за размисъл), като в изборния ден почти отсъстват преки данни за предлагане на пари и други материали. Стигна се до там вътрешният министър в служебния кабинет Йордан Бакалов да признае, че МВР е знаело за купуването на гласове на парламентарните избори, но не е успяло да направи нищо, за да го предотврати. Служителите в половината полицейски дирекции са си затваряли очите и са изпълнявали "други заповеди". В изборните

престъпления са били замесени политици, като сред тях имало и такива, които са били в комисиите за контрол на специалните служби. Бакалов се оказва наясно и как се оказва натиск върху хората, които са зависими заради голямата безработица. Той обясни, че някои от шефовете на областни дирекции в страната - във Варна, Смолян и Пазарджик, не са си свършили работата, а са били "статични", т.е. ограничили са се до дежурните предупреждения към купувачите на гласове. За провалилите се директори няма да последват уволнения, нито наказания.

За сериозно на проблема говори и фактът, че на последните парламентарни избори има 70 досъдебни производства за купуване на гласове. На евроизборите те са били 10, а на предишния парламентарен вот - 14. Осъдените засега обаче са само трима и те са от най-нисшата част на веригата. Няма нито един наказан организатор.

Въпреки че ЦИК направи опит да ограничи броя на наблюдателите, поставяйки им допълнителни условия за регистрация, голяма част от тях бяха пряко свързани и работеха в полза на определени политически партии. Точно тази част бяха и обект на контролиран вот.

ИЗВОДИ И ПРЕПОРЪКИ

Резултатите от наблюдението на изборите, проведени на 5 октомври 2014 г., показаха задълбочаване на проблемите в изборния процес.

Липсата на ефективно противодействие на сериозни престъпления срещу избирателните права на гражданите, като купуването и продаването на гласове, оказването на незаконосъобразен натиск върху избирателите, разкриването на тайната на вота и т.н., доведе до увеличаване на случаите на

така наречения "контролиран вот". Основни предпоставки за това са формализмът в правилата за разследване и събиране на доказателства за извършени престъпления срещу политическите права на гражданите, както и неефективната работа на правоохранителните и правораздавателните институции. Журналистическите разследвания за оказван натиск от работодатели върху работници, разкритите заплахи за уволнения и лишаване от основни социални придобивки, излъчените записи на купувачи и продавачи на гласове за пореден път се оказаха недостатъчни за институциите, които разполагат с целия инструментариум от законови правомощия, за да разкрият и накажат тези престъпления.

Продължава злоупотребата със статута на независимия наблюдател. През изминалата предизборна кампания станахме свидетели на заобикаляне и дискредитиране на принципите за независимо гражданско наблюдение чрез регистриране на организации, които са свързани с политически на организации. Допълнителен компрометиращ фактор се оказаха подозренията за официално купуване на избиратели чрез тяхното регистриране като наблюдатели. Затова трябва да бъдат взети адекватни мерки за пресичане на опитите за злоупотреба със статута и функциите на независимите наблюдатели.

1. Необходима е категорична и ефективна реакция на институциите спрямо очевидните форми на нарушаване на избирателните права на гражданите, намиращи израз чрез контролиран вот, корпоративен натиск и купуване на гласове върху избирателите. За разкриването и ефективното санкциониране на престъпленията срещу политическите права на гражданите е необходима съществена промяна в подхода към този проблем. В тази връзка следва да се предприемат както

организационни мерки в системата на правоохранителните институции, така и промени в законодателството, които ограничават формализма при извършване на процесуално-следствени действия и събиране на доказателства. За да бъде ефективно осъществявано противодействието на контролирания вот и купуването на гласове, особен акцент в работата на правоохранителните институции следва да бъде поставен върху превантивната дейност.

2. Въвеждане на регионални преброителни центрове като средство, което възпрепятства осъществяването на контрол върху вота на избирателите (в това число осъществяван от застъпници, представители на партии и партийно ангажирани наблюдатели). Този модел допринася и за прозрачното отчитане на резултатите от гласуването, намаляването броя на организационно-техническите нарушения и грешки в работата на секционните комисии, а също така ограничава възможностите за манипулации при отчитането на изборните резултати.

3. Промяна в подхода за съставяне на избирателните списъци. Трябва да се създаде регистър на избирателите по техния настоящ адрес, който всяка година да се актуализира. Така ще се гарантират избирателните права на българите, живеещи в чужбина, и ще се ограничат възможностите за злоупотреба с права на избиратели..

4. Развитие на капацитета на изборната администрация на регионално и локално ниво. В тази връзка е необходимо разработване на обучителни програми и материали за членовете на избирателните комисии, които да са лесно достъпни, в това число и в Интернет.

5. Усъвършенстване на процедурите за регистриране на граждански организации като

наблюдатели на изборния процес в посока създаване на гаранции за спазване на принципи, свързани с професионализма, почтеността и политическата независимост на гражданските организации наблюдатели, както и финансирането на тяхната дейност, за да се ограничат възможностите за оказване на практика на легитимен натиск върху изборния процес посредством фигурата на гражданския наблюдател. При подаване на заявление до ЦИК за регистрация да се посочва обхватът и видът на наблюдението.

6. Въпреки повторението на феномена "15/15", данните показват, че избирателите желаят да използват преференция - 1 121 624 души или 34% от гласувалите са с преференция. Необходимо е да има много по-масирана информационна кампания, разясняваща действието на преференциите. За да се намалят възможностите за контролиран вот, трябва да се премахне изискването един кандидат да получи 7% от общия брой гласове за своята партия в съответния МИР, за да се изкачи напред в листата, както и привилегията на водача на листата - за него да се броят всички бюлетини, в които няма отбелязана преференция. Всеки кандидат следва да се кандидатира само в една партийна листа. Запазването на категорията на "привилегирани кандидати", за които се осигурява гарантирано избиране е несправедливо, създава неравнопоставеност между кандидатите. Преференцията следва да е задължителна, за да изпълни своята функция.

7. Въпреки липсата на информационна кампания за машинното гласуване, провеждането му в 300 секции с 48321 гласували показва, че избирателите възприемат сравнително добре въвеждането на технологии, свързани с облекчаване на вота.

8. Въпреки нововъведението в ИК - "обучително звено" към ЦИК, изборната администрация - особено на ниво СИК, продължава да е слабо

подготвена. Наблюдението констатира, че не се познават правилата за отчитане на преференциите и начинът на съгване на бюлетината от комисииите. Отчетени са множество нарушения в изборния ден, свързани с дейността на изборната администрация.

9. Общественият съвет към ЦИК не постигна добра комуникация с комисията, поради което не успя да повлияе достатъчно силно върху подобряването на процеса.

10. Облекченото разкриване на секции в чужбина предостави по-добри възможности на българските граждани извън граница да участват. Същевременно разпределението на гласовете от чужбина в точно определени райони доведе до напрежение сред гражданите и дори протести срещу избора на даден кандидат, който влиза в парламента, въпреки че в самия избирателен район е получил много малко гласове. Затова е добре да се обособи самостоятелен многомандатен избирателен район "Чужбина". Това ще позволи на избирателите, живеещи зад граница, да гласуват не само за партия, но и за конкретни кандидати чрез преференциалния вот. Така ще се ограничи и ефектът на изкривяване на резултатите от гласуването, който се получава при механичното разпределение на гласовете.